

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

РЕШЕНИЕ № 1

София, 27 януари 2005 г.

Конституционният съд в състав:

Председател: Неделчо Беров

Членове: Стефанка Стоянова

Маргарита Златарева

Васил Гоцев

Людмил Нейков

Румен Янков

Живан Белчев

Лазар Груев

Мария Павлова

Емилия Друмева

Владислав Славов

Евгени Танчев

при участието на секретар-протоколита Росица Топалова разгледа в закрито заседание на 27 януари 2005 г. конституционно дело № 8 /2004 г., докладвано от съдията Емилия Друмева.

Производството е по чл. 149, ал. 1, т. 2 и 4 от Конституцията.

Делото е образувано на 15.07.2004 г. по искане на главния прокурор на Република България. Иска се да бъдат обявени за противоконституционни част от измененията и допълненията на Наказателния кодекс, осъществени със Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс /ДВ бр. 92 от 2002 г./. Оспорените като противоконституционни разпоредби са следните:

- § 2, с който се изменя чл. 26, ал. 6 в частта “както и за престъпления, извършени преди внасянето на обвинителния акт, но невключени в него” ;

- § 6, т. 5, с който се изменя алинея 7 на чл. 43;

- § 39, т.2, с който се изменя алинея 2 на чл. 193, в частта “или невменяем”;
- § 44, с който се допълва алинея 2 на чл. 206 в частта “както и когато вещта принадлежи на деета, но е обременена със залог”
- § 49, с който се създава нова алинея 3 на чл. 217 ;
- § 82, с който се създава нова алинея 2 на чл. 343;
- § 83, с който се създава алинея 2 на чл. 343а ;
- § 90 от преходните разпоредби.

В искането се поддържа също, че някои от въпросните разпоредби освен, че са противоконституционни, не съответстват и на Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи /ЕКПЧОС/, по която Република България е страна, и се иска Конституционният съд да се произнесе за соченото несъответствие. Визирани са § 2, с който се изменя чл. 26, ал. 6 в частта “както и за престъпления, извършени преди внасянето на обвинителния акт, но невключени в него”, § 49, § 82 и § 83.

С определение от 21 септември 2004 г. съдът е допуснал искането за разглеждане по същество както по конституционосъобразността на оспорените разпоредби, така и по съответствието на някои от тях с чл. 6, т.1 и 2 ЕКПЧОС. Относно една от атакуваните за противоконституционност разпоредби - § 39, т.2 ЗИДНК съдът е поискал от вносителя на искането уточнение , което надлежно е направено.

Със същото определение съдът е конституирал като заинтересовани страни Народното събрание, Министерския съвет, министъра на правосъдието, министъра на вътрешните работи, Върховния касационен съд, Националната следствена служба и Висшия адвокатски съвет. Всички страни, с изключение на Народното събрание, са представили становища по делото. Искането изцяло се подкрепя от Националната следствена служба и частично от министъра на вътрешните работи и от Висшия Адвокатски съвет. Министерският съвет, министърът на правосъдието и

Върховният касационен съд счита, че искането следва да бъде отхвърлено изцяло.

Конституционният съд, след като обсъди доводите и съображенията, изложени в искането и в становищата на страните, установените факти и обстоятелства, за да се произнесе взе предвид следното:

I. За “правовата държава”.

1. По делото всички оплаквания са подкрепени с аргументи за противоречие с конституционния принцип за правовата държава, като повечето се основават пряко на това конституционно начало, останалите – върху отделни негови проявни форми. Затова при разглеждането и решаването на делото се отделя внимание върху основни компоненти на правовата държава, но предвид предмета на делото - и върху тези в областта на наказателното право и процес: *Nullum crimen sine lege*, *Nulla poena sine lege*, *Nulla poena sine culpa*, *Non bis in idem*. Тук пряко отношение имат и принципите за разделение на властите и за равенството на гражданите пред закона.

Съдът счита, че не е необходимо да бъдат изброени всички елементи и проявни форми на правовата държава, защото тя е динамично понятие, което пък обяснява защо в съвременните конституции няма позитивноправна дефиниция. Исторически съдържанието на понятието се е формирало от идеи и цивилизационни стандарти за изграждането на общество, чиято основна грижа е човекът. В различните исторически времена съдържанието е доминирано от различни компоненти. Резултатът е, че принципът за правовата държава като водещо начало в съвременната конституционна държава, има исторически оформило се съдържание и динамичен, стойностно обвързан и многоаспектен характер.

Наред с това съдът е на мнение, че не бива да се допуска принципът за правовата държава да бъде неприсъщо натоварван, при което всякакво правно нарушение да бъде квалифицирано като противоречащо на

правовата държава, а оттук – ясното съдържание и приложимост на принципа да бъдат накърнени.

Днес в европейското правно пространство широко се споделя разбирането за правовата държава, което включва както принципа за правната сигурност /формалния елемент/, така и принципа за материалната справедливост /материалния елемент/. Тези основни характеристики на правовата държава се проявяват като водещи максими в различните клонове на действащото право.

Съвкупността от формалните и материалните елементи дава многопластовото съдържание на конституционния принцип и откроява неговата специфика. “Правова държава” означава упражняване на държавна власт на основата на конституция, в рамките на закони, които материално и формално съответстват на конституцията и които са създадени за запазване на човешкото достойнство, за постигане на свобода, справедливост и правна сигурност.

Възможна е и конкуренция, дори конфликт между отделни компоненти, тъй като всеки от тях, за да бъде приложим, е снабден с гаранции за реализацията си. Най-често такова напрежение се констатира между постулата за правна сигурност и изискването за справедливост, особено в периоди на преход, както и при динамично законодателство.

Без изрично да ги именува, което не е пречка те да бъдат надлежно открити, Конституцията съдържа както формалните, така и материалните компоненти на правовата държава. Те образуват една смислена съвкупност, в която си взаимодействат.

II. По § 2 ЗИДНК.

2. В искането се твърди, че § 2, с който е изменена ал.6 на чл.26 НК в частта “както и за престъпления, извършени преди внасянето на обвинителния акт, но невключени в него”, противоречи на чл.6, ал.2 от Конституцията и че е в несъответствие с чл.6, т.1 от ЕКПЧОС. Твърди се,

че оспореното изменение позволява на прокурора при съставянето на обвинителния акт да прецени по собствено усмотрение кои престъпления да включи в него и кои да остави за друг обвинителен акт, в резултат на което при предпоставки за продължавано престъпление може да бъдат внесени различни обвинителни актове, без контрол от съда. Тези положения, според искането, поставят гражданите в неравностойно положение.

В искането се поддържа още, че въпросното изменение в ал. 6 на чл. 26 НК ликвидира института на продължаваното престъпление, тъй като той престава да е единна престъпна дейност от обективна и субективна страна с общ престъпен резултат.

3. Искането се подкрепя от Националната следствена служба и от Висшия Адвокатски съвет.

4. Съдът счита, че изложените оплаквания са неоснователни.

Продължаваното престъпление представлява форма на усложнена престъпна дейност. Тя се характеризира с единство на две или повече еднородни деяния, осъществяващи всяко поотделно състав на едно и също престъпление, обединени в сложно цяло поради своеобразната обективна и субективна връзка между тях. Вследствие на тази обвързаност последващите деяния се явяват продължение на предшестващите по начин, че и причинените с тях общественоопасни последици се свързват в един общ престъпен резултат.

Оспорваната част от ал. 6 на чл. 26 НК регулира случай на изрично изключване приложението на продължаваното престъпление. А ясно правило на правовата държава е, че разпоредбите, представляващи изключение от самостоятелен правен институт, трябва да бъдат не само точно и ясно формулирани, но тяхното прилагане да бъде в тясна близост и съотнасяне с основния текст на закона, да изхожда от неговия дух и волята на законодателя. Това формално изискване е още по-стриктно досежно наказателноправните норми – яснота, прецизност и

недвусмисленост в степен, която позволява на възможните субекти да контролират своето поведение.

В оспорената част на ал.6 на чл. 26 НК тези изисквания са изпълнени и няма необходимост от тълкуване поради неяснота или двусмислие.

5. В искането обаче, тезата за противоконституционност на оспорения текст се основава не на твърдение за неяснота, а на предположението, че прокурорът може да знае за извършени престъпления при продължавана престъпна дейност, но съзнателно да не включва част от нея в обвинителния акт и така “по собствено усмотрение” да комбинира престъпленията, без контрол от страна на съда и по този начин принципът за равенството на гражданите пред закона да бъде нарушен.

Съдът счита, че тази конструкция е неприемлива. Тя се основава на хипотетичната възможност прокурорът да е недобросъвестен и избирателно да включи или да не включи в обвинителния акт едно или друго деяние, което е част от продължаваното престъпление.

Що се отнася до довода, че правната уредба не съдържа гаранции срещу злоупотреба от страна на прокурора в тази фаза на процеса, той също не може да бъде споделен. Законът не само, че не позволява произвол при осъществяването на тази функция, но с императивни норми - чл. 12, чл. 86, чл. 235, ал.1 НПК е създал задължения за прокурора да взема всички мерки за разкриването на обективната истина и във всички случаи при наличие на престъпление да внесе обвинителен акт. Това представлява негово конституционноправно задължение - да следи за спазването на законността като привлича към отговорност лицата, които са извършили престъпление и поддържа обвинението по наказателните дела от общ характер /чл. 127, т. 1 от Конституцията/. Обяснимо съдебен контрол при съставянето на обвинителния акт не се предвижда, защото противното би означавало, че съдът се намесва в упражняването на автономната функция на прокурора да състави обвинителния акт, а като се има предвид, че

прокурорът ще е страна в съдебната фаза на процеса така би бил накърнен основният принцип за независим и безпристрастен съд.

Още едно съображение: правилното прилагане на закона е отговорност не на законодателя, а на правоприлагащите органи, в частност прилагането на закона от конституционно определените органи да привличат към отговорност лицата, извършили престъпление, е въпрос на законосъобразно, компетентно и добросъвестно изпълнение на възложените им правомощия, а не на конституционосъобразност на законовата уредба. Аргументите, приведени в искането, визират именно евентуално неправилно и недобросъвестно прилагане на оспорената част от ал. 6 на чл. 26 НК. А в същността си въпросът опира преди всичко до разкриваемостта на престъпленията и работата на органите в досъдебното производство.

6. Конституционният принцип, за който се поддържа, че е нарушен, е равенството на гражданите пред закона. То е прокламирано още в преамбюла на Конституцията като общочовешка ценност. В чл. 6, ал. 2 от Конституцията равенството на гражданите пред закона е закрепено като конституционен принцип, който стои в основата на гражданското общество и държавата. Той е общ за цялата правна система и е основа за тълкуване и прилагане на Конституцията, както и за нормотворческата дейност. Проявата му е в две направления: забрана за произволно неравнопоставяне и повеля за равно третиране. Забраната за произвол важи спрямо трите власти. По отношение на законодателя се забранява третирането на равното като неравно и обратното, при положение че няма същностно оправдание за някакво отклонение. Произволът представлява нарушение на обективен критерий като мащаб за справедливост. Забраната за произвол е важен материалноправен компонент от съдържанието на правовата държава и е приложима към всеки закон.

Повелята за равно третиране вменява в задължение за органите на власт да третират равно всички, които биват засегнати от техни действия

или решения. Изискването добива самостоятелно значение и тежест там, където властите разполагат с възможност за преценка и усмотрение.

Прокламираният в чл. 6, ал. 2 от Конституцията принцип за равенство на гражданите пред закона не допуска законодателя да въвежда нито ограничения в правата на гражданите, нито привилегии, основани на изчерпателно изброените признаци. От съпоставянето на оспорената част на ал.6 от чл. 26 НК с това ясно и утвърдено съдържание на принципа се налага изводът, че соченото противоречие не е налице. Оспореният законов текст не постулира неравно третиране, не предвижда нито привилегии, нито дискриминация, не насърчава съзнателното невключване на разкрити престъпления в обвинителния акт и не нарушава конституционния принцип .

7. И твърдението, че оспореният законов текст ликвидира института на продължаваното престъпление, защото представлява отрицание на същността му и поради това е противоконституционен, не може да бъде споделено. Институтът на продължаваното престъпление няма конституционна уредба. В този случай съдът схваща упрека за противоконституционност в смисъл, че се допуска противоречиво законодателство до степен, в която се нарушават конституционни принципи и ценности. Той констатира, че тук въпросът опира до виждания на законодателя и до становища, застъпвани в доктрината и няма основания да се отклонява от практиката си, че при такива въпроси единствено законодателят е компетентен да прецени доколко ще съобрази приеманите от него актове с едни или други /научни/ виждания в определена материя. /Решение № 14/2000 по к.д. № 12/2000/.

Както е видно от мотивите към законопроекта при приемането на въпросното изменение на Наказателния кодекс през 2002 г. целта е да се постигне ефективност на правораздаването и предотвратяване връщането на делото за доразследване чрез признаване на нови неразследвани или недоказани до момента деяния – част от продължаваната престъпна

дейност. С това възстановената уредба на продължаваното престъпление, вкл. изричното изключване на неговото приложение в хипотезата на оспорения текст задоволява изисквания, принадлежащи към принципа за правовата държава: диференциране на наказателната отговорност; запазване сърцевината на конкретния правен институт при допустими ограничения; ефективен съдебен процес в разумен срок с оглед защитата не само на интересите на обвиняемия/подсъдимия, но и на пострадалите и на обществото като цяло.

Следва да бъде отчетен фактът, че в искането не се възразява срещу продължаваното престъпление въобще. Следователно се възразява срещу подхода, възприет от законодателя. Всъщност тук се констатира конкуренция между различни подходи при законовото уреждане на материята: първият - институтът на продължаваното престъпление да бъде уреден "в чист вид", при който подход няма да има разкъсване на единството му; но тогава правилото *Non bis in idem* ще покрие и неразкритите деяния, извършени до внасянето на обвинителния акт в съда и така те ще останат ненаказани. При втория подход деянията – част от продължаваната престъпна дейност, но неразкрити до внасянето на обвинителния акт, се изключват от рамката на продължаваното престъпление като с това се цели предотвратяване злоупотребата с права, което пречи на ефективното правосъдие в разумен срок.

От преценяването на оспорената част на ал.6 на чл. 26 НК се налага заключението, че законодателят е дал предимство на втория подход. Впрочем самият принцип на правовата държава допуска такава възможна конкуренция и вмества принципа на балансираната преценка на конкуриращи принципи и основни права като компонент на своето съдържание. При така очертаната конкуренция и предпочетения от законодателя подход съдът не констатира противоречие с конституционни ценности и норми.

В заключение съдът счита, че е постигнат баланс между принципа за привеждането на наказанието в съответствие с извършеното престъпление с принципа за ефективен съдебен процес в разумен срок, не е налице нарушение на равенството на гражданите пред закона, поради което искането в тази му част следва да бъде отхвърлено.

8. Оспорената част на ал.6 от чл. 26 НК не противоречи и на чл. 6, т.1 ЕКПЧОС, която повелява, че всеки при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично разглеждане на делото в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. По тази точка 1 на чл. 6 органите по прилагане на Конвенцията застъпват ясното разбиране, че на държавата-страна по конвенцията се предоставя значителна свобода за постигане съобразяването на съдебната ѝ система с изискванията на чл. 6, т.1, в т.ч. конкретните законодателни решения, осигуряващи провеждането на справедлив съдебен процес. Конституционният съд следва това разбиране /Решение № 27/1998 по к.д. № 20/1998 и Решение № 2/1998 по к.д. № 15/1997/. В този смисъл уредбата на усложнената престъпна дейност е въпрос на вътрешното национално законодателство, стига да няма неоснователно ограничаване на правата на гражданите. Съдът счита, че с оспорената част на ал.6 от чл. 26 НК не се създават предпоставки за провеждане на несправедлив наказателен процес, тъй като с нея се осигурява съответност на наложеното наказание спрямо извършеното престъпление и се гарантира спазването на разумен срок за провеждането на наказателното производство. А спазването на разумен срок е основен критерий за справедлив съдебен процес по чл. 6, т.1 ЕКПЧОС и задължение на държавата – страна по конвенцията. Следователно няма несъответствие между оспорената част от на ал.6 от чл. 26 НК и чл. 6, т.1 ЕКПЧОС.

III. По § 6, т. 5 ЗИДНК.

9. С този параграф се изменя чл. 43, ал.7 НК. В искането се твърди, че измененото съдържание на тази алинея противоречи с чл. 4 от Конституцията.

Оспорената разпоредба включва новия вид наказание “пробация”. Разпоредбата обаче не е сред изброените в § 89 от изменителния закон разпоредби, свързани с пробацията и влизащи в сила на 1.01.2005 г. В искането се поддържа, че при това положение ал. 7 е противоконституционна, защото предвижда наказанието пробация преди този вид наказание да е в действащото право.

10. Искането се поддържа от Националната следствена служба.

11. С последното изменение на Наказателния кодекс /ДВ, бр. 103/2004г./ след допускане на искането целият чл. 43 НК придоби ново съдържание, което е част от преуреждането на материята относно пробацията и е в сила от 1. 01.2005 г. Така оспорването на § 6, т.5 от ЗИДНК /ДВ, бр. 92/2002 г./ остава без предмет. Поради това в тази му част производството по делото следва да бъде прекратено.

IV. По § 39, т.2 ЗИДНК.

12. Като противоконституционен се оспорва само текстът “или невменяем” в изменената с § 39 алинея 2 на чл. 193 НК : “Който продаде алкохолна напитка на лице, ненавършило 18-годишна възраст, или невменяем за лична употреба, се наказва с глоба до 500 лв и поправителен труд, ...” досежно наказателната отговорност на лица, продали алкохолна напитка на определен кръг субекти, чийто статут поради особеностите на тяхното физическо или психическо състояние и развитие са под особена закрила от закона и обществото.

13. Искането се подкрепя от Националната следствена служба.

14. Основното възражение срещу употребата на “невменяем” е че въпросът за вменяемост или невменяемост може да се поставя само при

наличието на извършено обществено опасно деяние от лицето, за чиято вменяемост става дума и то след прилагането на юридическия критерий на чл. 33, ал.1 НК. В оспорения случай разпоредбата визираща невменяемостта не на дееца, а на друго лице, от което се прави извод за противоконституционност.

Наистина законовото понятие “невменяем” има корените си във “вменяване във вина“ на определено деяние, което значи, че то по дефиниция е свързано с извършителя на общественото опасно деяние. А в оспорената част от разпоредбата става дума за невменяемост не на дееца /продавача/, а на лице, което не е извършило общественото опасно деяние /купувача/. Тук съдът констатира, че е извършена една законодателна икономия, която спестява описателния законов текст, че лицето не е могло да разбира свойството и значението на извършеното и да ръководи постъпките си. Тя е постигната с употребата на установеното легално понятие “невменяем”, но не относно дееца, а относно друго лице, за да се означава една категория лица, нуждаещи се от особена закрила съгласно принципното правило на чл. 51, ал.3 от Конституцията. Съдът констатира също, че такава законодателна икономия има приложение в законодателството - в някои наказателни състави понятието “невменяем” е употребено не досежно дееца, а за означаване предмета на посегателството.

В тази връзка съдът отчита, че въпросният наказателен състав, вкл. оспорваната употреба на “невменяем” присъства отдавна в материалното наказателно право и че правоприлагането е дало своя принос в изясняването ѝ. Наред с това констатира, че разпоредбата е ясна – очевидно не може да става дума продавачът да преценява наличието на вменяемост по установения юридически критерий. Достатъчна е неговата преценка за наличие на отклонение от нормалното в психиката на купувача в смисъл на неразбиране или невменяемост за ръководене на постъпките си. Следователно в случая на ал.2 на чл. 193 НК, както и в споменатите

други разпоредби на НК законодателят прилага пестелива техника при формулирането на законовата уредба, но с това не създава неяснота, нито противоречие с която и да е конституционна разпоредба и не засяга принципите на правовата държава, поради което искането по този § 39, т.2 ЗИДНК следва да бъде отхвърлено.

V. По § 44 и § 49 ЗИДНК.

15. Иска се обявяване противоконституционност на § 44 ЗИДНК в частта, с която се допълва уредбата на престъплението “обсебване” в ал. 2 на чл. 206 НК с “както и когато вещта принадлежи на дееца, но е обременена със залог”. Иска се обявяване противоконституционност и на § 49 ЗИДНК, с който в уредбата на престъплението “злоупотреба с доверие” се създава нова алинея 3, включваща в това престъпление разпореждането със заложена или запорирана вещ, оставена за пазене. В искането се твърди, че тези състави са произволно формулирани, което се отразява върху предвидените наказания и в резултат на което се нарушава принципът за справедливост, иманентен на правовата държава.

Относно § 49 в искането се поддържа, че оспорената ал. 3 на чл. 217 НК не съответства и на чл. 6 ЕКПЧОС.

16. Искането се подкрепя изцяло от Националната следствена служба, а министърът на вътрешните работи подкрепя искането само по § 49.

17. Обсебването е класическо престъпление против собствеността. Още в Наказателния закон от 1896 г. то има уредба /чл.319, ал.1/, при това идентична със сега действащата в ал. 1 на чл. 206 НК, с изключение на санкцията. Сред квалифицираните състави от 1896 г. обаче не е съставът, който в това конституционно дело е предмет на оспорване :”...когато вещта принадлежи на дееца, но е обременена със залог и деецът се разпореди с нея неправомерно...”. Но вид престъпление с почти същите характеристики е предвидено като чл. 321 в Наказателния закон от 1896 г. в поредността от

квалифицираните състави на обсебването. И още нещо, законът изрично предвижда, че наказанието по това престъпление е същото както при обсебването. Така законодателят в 1896 г. признава еднаква степен на обществената опасност и изрично предвижда еднаква наказуемост.

Съдържанието на този наказуем също като обсебването състав присъства и в Наказателния кодекс от 1951 г. като чл. 190. В Наказателния кодекс от 1968 г. вече го няма. В тази хронология появата през 2002 г. на оспорвания в това дело квалифициран състав в ал.2 на чл. 206 на действащия НК и “прислоняването” му в рамката на обсебването може да се възприеме като продължаване на една прекъсната традиция в българското наказателно право. Основният принцип за съразмерността между степента на обществената опасност на престъплението и тежестта на наказанието е спазен ; точно този принцип, проявен в еднаквата наказуемост, е оправданието и смисълът за включването на този нов/стар състав в рамката на обсебването. Впрочем за юриспруденцията при действието на Наказателния закон от 1896 г. деянието по чл. 321 е еднакво с деянието на обсебването, с разликата, че в първия случай субект на престъплението е притежателят. Затова се предвижда и еднакво наказание.

Предвид горното съдът стига до заключението, че оспорената част на ал.2 на чл. 206 НК не е формулирана произволно. С нея не само се възстановява приемственост в законодателството, но поради “същата степен на обществена опасност” законодателят съзнателно е поставил акцента върху еднаквата наказуемост на обсебването и новия квалифициран състав, както е видно от мотивите към законопроекта. А що се отнася до въпросите, засягащи отделните признаци на престъплението съдът счита, че те се решават в съответствие с наказателната политика на законодателя и в тази посока не съществуват изрични конституционни предписания /Решение № 14/2000 г. по к.д. № 12/2000/.

Несъмнено законодателят в 2002 г., отчитайки характеристиките в предмета на новия състав, е могъл да приложи друга законодателна

техника, напр. да го обособи самостоятелно, както е направено през 1896 и 1951 г. Но приложеният в оспорваната част на ал.2 на чл. 206 НК законодателен подход не води до противоконституционност, както се твърди в искането; той не е произвол, не причинява нетърпимо противоречие между законовите норми, с което не нарушава конституционния принцип за правовата държава и поради това искането за обявяване частта от ал.2 на чл. 206 НК за противоконституционна следва да бъде отхвърлено.

18. В искането се застъпва, че в същността си престъплението по ал.3 на чл. 217 НК - разпореждането с чужда запорирана или заложена вещ, оставена за пазене, не е злоупотреба с доверие, а е обсебване и предвиденото различно наказване в чл. 206 НК и в чл.217 НК произвежда противоконституционност.

Оспорването засяга разграничаването между обсебването и злоупотребата с доверие. Този въпрос е дискутиран в многогодишното прилагане на двете престъпления, което неминуемо е дало отражение и върху законодателството. Като основен разграничителен критерий още при действието на Наказателния закон от 1896 г. се е застъпвало, че при злоупотреба с доверие трябва да е налице имущество, поставено под надзор или управление на трето лице, за разлика от обсебването. Субектът на престъплението злоупотреба с доверие действа в качеството си на упълномощен пред външния свят, а субектът на престъплението обсебване действа само като владеец.

Впрочем определянето на приликите и разликите между обсебването и злоупотребата с доверие не е конституционен въпрос. Законодателят е в правомощието си да систематизира, размества, обединява различните състави съобразно наказателната си политика и от това не следва, че резултатът ще е противоконституционен. Съдът отчита и факта, че въпросните текстове са създадени на базата на различни едновременно разглеждани законопроекти, обединени в един общ, при условията и по

реда на действащото конституционно и парламентарно право /Стенографски протоколи на XXXIX Народно събрание от 21.06.2002 г., от 12. и 13.09.2002 г./, което е рутинна процедура в съвременния законодателен процес. Произвол във формулирането на оспорените текстове, обаче, не се констатира, поради което няма нарушение на принципа за правовата държава и искането за обявяване противоконституционност на § 49 ЗИДНК в частта му, с която е създадена ал.3 на чл. 217 НК следва да бъде отхвърлено.

19. В искането се твърди, че § 49 на ЗИДНК не съответства на чл.6, т. 2 ЕКПЧОС, тъй като разпореждането с чужда запорирана или заложена вещ, оставена за пазене, било обсебване, а не злоупотреба с доверие и наказанието би следвало да е съответно на това престъпление. Съдът констатира, че тези мотиви по същество визират не т.2 на чл. 6, която съдържа презумпцията за невинност, а т.1, съдържаща принципното изискване за справедлив съдебен процес. Но дори да се приеме, че се сочи несъответствие с т.1 на чл. 6 от Конвенцията, от това принципно изискване /вж. т. 8/ не може да бъде изведен аргумент в подкрепа на твърдението за несъответствие между наказание и престъпление в конкретния случай. Както беше посочено и при оспорването на конституционността, въпрос на вътрешното законодателство и израз на наказателната политика на държавата-страна по Конвенцията, е кои деяния да бъдат криминализирани като един или друг вид престъпления и какви наказания да се предвиждат за тях, при положение, че те са ясно определени в закона и всяко лице може да е наясно от разпоредбата на закона кои действия или бездействия го правят наказателноотговорно за определено по вид престъпление. Уредбата на ал. 3 на чл. 217 НК изпълнява тези изисквания и съдът не установява несъответствие с чл.6 т.1 ЕКПЧОС.

VI. По § 82 и § 83 ЗИДНК.

20. С оспорените параграфи са създадени две нови разпоредби – ал. 2 в чл. 343 НК и ал. 2 в чл. 343а НК. И двете предвиждат един и същи правен институт – “деецът не се наказва, ако пострадалият поиска това”. В искането се поддържа, че тази уредба нарушава конституционния принцип за презумпцията за невиновност, тъй като без да е доказано с влязла в сила присъда, че едно лице е извършило престъпление, то се освобождава от налагане на наказание по волята на друго лице. Двете разпоредби от материалния закон се оспорват не само като противоконституционни, но и за несъответствие с чл.6, т.2 ЕКПЧОС.

21. Искането се подкрепя от Националната Следствена служба и от министъра на вътрешните работи.

22. Двата текста се отнасят до извършени по непредпазливост престъпления по чл. 343, ал.1, б.“а” и “б” НК и по чл. 343а, ал.1, б.“а” НК ако деецът е направил всичко, зависещо от него за оказване помощ на пострадалия/те. От мотивите към законопроекта и от съпоставянето на текстовете се налага изводът, че целта на законодателя е интересите на пострадалия да бъдат зачетени във всяка фаза на наказателния процес; има се предвид житейски ситуации, при които не винаги налагането на наказание на извършителя представлява най-добрата защита, а в някои хипотези може дори и да ги уврежда /напр. близки отношения между извършителя и пострадалия/. Законодателят е счел за разумно и справедливо пострадалият да има решаващата дума за това как най-добре да бъдат защитени неговите права .

В тази светлина въвеждането на института “деецът не се наказва, ако пострадалият поиска това” съответства на съвременната наказателна политика за въвеждане на диференцирани производства, чрез които законодателят търси решение не по линия на традиционно установени процедури, а диференцирано, с цел да се постигне разтоварване на системата за наказателно преследване, а едновременно с това - и

оптимално зачитане волята и интересите на пострадалия. Тази линия може да бъде проследена в същия ЗИДНК, в който са и оспорените текстове, а именно : производството от общ характер по определени престъпления е придобило някои “частноправни примеси”; резултатът е т.нар. публично-частни престъпления, каквито са въведени със същия изменителен закон. За тях наказателното преследване е от общ характер, но се възбужда по тѣжба на пострадалия, отправена до прокуратурата, при което образуваното производство не може да бъде прекратено по искане на пострадалия /чл. 161, ал.2 относно престъпленията по чл. 133, 135, ал.1,3 и 4 и чл. 139-141; чл. 175, ал.2 относно престъпленията по чл. 167, чл.169а-169в, чл.172, ал.1 и чл. 174 НК/.

23. Направеното изменение на НК в 2002 г., обаче, не причисли съставите, за които се отнасят оспорваните разпоредби на чл. 343, ал.2 и чл.343а, ал.2 НК, към споменатата група на публично-частните престъпления. Обяснение за това може да се търси в естеството на визираните транспортни престъпления и спецификата на тяхното разследване. Условно те могат да бъдат обособени в отделна група публично-частни престъпления: те продължават да са от общ характер, т.е. производството по тях се образува независимо от волята на пострадалия /горещите следи не могат да чакат неговата тѣжба/, но пострадалото лице може да поиска деецът да не бъде наказан.

Извършените деяния, визирани в оспорените разпоредби на НК, не престават да бъдат престъпления, за които се налагат съответни наказания. При наличието обаче на посочените в закона условия предвид формата на вината и поведението на дееца след извършването на деянията законодателят е дал възможност извършилите ги лица да бъдат освободени от налагане на наказание, ако пострадалите поискат това. Редът, обаче, по който се реализира институтът “деецът не се наказва, ако пострадалият поиска това”, е въпрос на процесуалното право, съответно на уредба в НПК, което надхвърля предмета на конституционното дело. А оспорените

разпоредби на НК сами за себе си не нарушават установената в чл.31, ал.3 от Конституцията презумпция за невиновност.

24. Съдът не споделя и становището на министъра на вътрешните работи, че оспорените разпоредби нарушават принципа на разделението на властите. Създавайки въпросните текстове законодателят не възлага на друга власт, различна от съдебната власт, да “раздаде право”. С оспорената уредба се цели съобразяване с интересите на пострадалия, които не винаги ще бъдат оптимално защитени от една съдебна присъда и така се допринася за осъществяване принципа на хуманизма, прогласен в преамбюла на Конституцията.

Въз основа на изложените съображения съдът приема, че искането за обявяване противоконституционност на § 82 и § 83 ЗИДНК следва да бъде отхвърлено.

25. Презумпцията за невиновност по т.2 на чл. 6 ЕКПЧОС е всеобщо признат принцип на правовата държава, според който доказването на вината се постига едва с влязлата в сила присъда. Конвенцията обаче оставя на националното законодателство да определи какво принадлежи към доказването на вината и по какъв ред протича това доказване

Оспорваните разпоредби на чл. 343, ал.2 НК и чл. 343а, ал.2 НК не създават предпоставки за нарушаване признаците на презумпцията за невиновност по смисъла на ЕКПЧОС, поради което те не са в несъответствие с чл. 6, т.2 на Конвенцията и искането в тази му част следва да бъде отхвърлено.

VII. По § 90 ЗИДНК.

26. Това е преходна разпоредба, според която рецидивистите, осъдени с влезли в сила присъди при условията на отменения чл. 26 /в сила от 8 август 1997 г. до влизането в сила на ЗИДНК, ДВ бр. 92/2002 г./ изтърпяват наказание за всяко осъждане, но не повече от предвидения в

закона максимален размер за най-тежкото от престъпленията, за които са осъдени. В искането се поддържа, че разпоредбата противоречи на Конституцията поради нарушение на няколко принципа - за разделение на властите, за равенството пред закона и за правовата държава.

27. Искането се подкрепя от Националната следствена служба.

28. След постъпването на искането и допускането му за разглеждане по същество са извършени изменения в Наказателния кодекс /ЗИДНК, ДВ бр. 103/2004 г./, с които във въпросния § 90 е добавено второ изречение: "Наказанието се определя по реда на чл. 304 от НПК." Тази добавка, поради несъмнената релевантност по конкретния конституционен спор ще бъде обхваната от разглеждането и решаването му по същество.

29. Съдът е на мнение, че преди да отговори на искането следва да проучи волята и целта на законодателя. Всъщност § 90 има своето основание в неотдавнашната история на продължаваното престъпление: в периода 1997 до 2002 г. то бе премахнато като позитивноправно уреден институт. По отношение на престъпленията, представляващи опасен рецидив, действащият тогава чл. 26 НК забраняваше правилата на съвкупността да бъдат прилагани при определяне на наказанията. Като резултат - в посочения период са постановявани присъди, далеч надхвърлящи законоопределените максимални размери на наказанията.

С възстановяването на института на продължаваното престъпление са възстановени законоустановените граници между видовете на множеството престъпления, от една страна, и усложнената престъпна дейност, от друга. В правоприлагането обаче са възникнали проблеми досежно постановени през посочения период присъди, чието изтърпяване продължава и сега. Както е видно от мотивите към законопроекта уредбата на § 90 представлява опит за решаване на възникналия конфликт между възстановената приложимост на правилата на съвкупност спрямо опасния рецидив, от една страна, и постановените при старата уредба, но изпълнявани при изменения закон присъди, от друга страна. Законодателят

явно е имал предвид правилото в съвременната наказателноправна доктрина и практика, да се взема предвид новата обществена оценка на деянията, ако има такава и е изразена в новия закон и да се отговори на свързаните с нея изисквания съответно и към деянията, по които вече има присъди, постановени в заличените правни условия. В доктрината правилото е известно като “забрана за прекомерност”, а също така и като “повеля за съразмерност”. Забраната за прекомерност е утвърден компонент на правовата държава, имащ конкретизацията в Конституцията /ал. 3 и ал.4 на чл. 31/. В този смисъл уредбата на § 90 допринася за осъществяването на действени компоненти на правовата държава, вкл. изискването за справедливост, откъдето законодателят е следвал потребността изтърпяването на въпросните присъди да бъде приведено в синхрон с новата правна действителност .

30. Съдът счита, че с уредбата на § 90 законодателят не нарушава разделението на властите, не изземва функции на съда, защото самата преходна разпоредба не определя колко наказание/я ще изтърпява осъденият; определящ е установеният максимален размер за най-тежкото от престъпленията, обхванати от присъдата, който размер служи за предел в новата правна среда, прилаган от съда съгласно добавеното изречение второ в § 90.

Оспорената разпоредба не влиза в конфликт с правната сила на приключилите присъди, както се твърди в искането. По въпроса за влезлите в сила присъди и правомощията на законодателния орган да пререшава споровете Конституционният съд има ясно произнасяне: ако е налице чистата хипотеза със закон да се отменят присъди, постановени от редовен съд, това ще е противоконституционно /Решение № 4/1998 г. По к.д. № 16/1997/. В случая обаче с атакуваната законова разпоредба не се накърнява стабилността на изпълняваните присъди, а размерът на наказанията, наложени преди изменението на чл. 26 НК през 2002 г. се привежда в съответствие с наказанията след това изменение. Предвижда се

те да се изтърпят поотделно и в размер, както е постановено в присъдите като неизтърпяване на пълния размер на наложените наказания може да има само, когато се надвишава предвидения в закона /чл. 39 НК/ максимален размер за най-тежкото престъпление по присъдата. Това осъзмеряване е в хармония с общия принцип в наказателното право, че ако до влизането в сила на присъдата последват различни закони, се прилага най-благоприятният за дееца. При § 90 правните последици не влошават положението на осъдените, напротив - предназначени са да възстановят справедливост, което е в съответствие и с абз. 2 от преамбюла на Конституцията за вярност към общочовешките ценности хуманизъм, равенство и справедливост. Така, че при § 90 няма пререшаване на приключили със сила на пресъдено нещо спорове, а има преуреждане на обществени отношения, покрити с правна уредба, последващо отменена.

31. Конституционният съд не споделя доводите, че в случая Народното събрание е следвало да предприеме амнистия, а не да обезсилва, според искането, влезли в сила присъди. Народното събрание е имало своите основания да избере въпросното законодателно решение, а не амнистия. Не е в правомощията на Конституционния съд да дава указания на законодателната власт как да регулира конкретните обществени отношения.

Заслужава отбелязване обаче, че когато Народното събрание дава амнистия, т.е. упражнява своето изключително правомощие, възложено му изрично от Конституцията /чл. 84, т. 13/, то го прави със закон. При това положение след като самата Конституция му възлага да заличава престъпния характер на определен вид извършени деяния със закон, Народното събрание може със закон да преурежда заварени обществени отношения за постигане на справедливост в променена правна среда, като всички тези действия се разполагат в рамките на неговите конституционни правомощия и не влизат в противоречие с конституционни принципи.

32. Относно упрека за неточност в термините “най-тежко престъпление” и “рецидивист” съдът счита, че изискването за определеност, яснота и недвусмислие е основно за правовата държава : ако правната норма е формулирана неясно и неопределено, тя не може да постигне целта си. Ясно и определено трябва да бъде изразена поне основната идея на законодателя и същината на волята му, за да могат правоприлагащите органи по пътя на тълкуването и прилагането да осигурят точното изпълнение на закона. Съдът приема, че в конкретния случай на § 90 волята на законодателя е изразена ясно и недвусмислено.

Що се касае до употребата на “рецидивист” в § 90 и упрека, че тя не е базирана на легално определение, съдът счита, че не може да се изисква от закона да съдържа дефиниция на всяко употребено понятие; противното би довело до абсурд. Наистина терминът “най-тежко престъпление” не се съдържа на друго място в Наказателния кодекс, но пък присъства в Наказателно процесуалния кодекс /чл. 29/ и в съдебната практика. Редакцията на § 90 е пестелива, но тя не оставя съмнение, че се отнася до рецидивисти, осъдени при условията на отменения чл. 26 НК. А последният визираще само престъпления, представляващи опасен рецидив. От това съпоставяне следва, че понятието “рецидивист” в § 90 не може да има друго значение, освен “опасен рецидивист”. А хипотезите на опасния рецидив са уредени в чл. 29 НК.

Следователно редакцията на § 90 не е неясна, нито двусмислена, поради което искането за обявяване противоконституционност по двата термина не се споделя от съда.

33. С последното изменение на НК /ДВ, бр. 103 от 2004 г./ бе направено допълнение, че съдът определя наказанието при новите условия и то по реда на чл. 304 НПК, т.е. с определение. С това упрекът, отправен в искането, че разпоредбата на § 90 е неприложима, тъй като не е ясно кой орган ще я прилага, остава без предмет.

Водим от изложеното съдът счита, че § 90 ЗИДНК не е противоконституционен и искането в тази му част следва да бъде отхвърлено.

По изложените съображения и на основание чл. 149, ал.1, т.2 и 4 от Конституцията Конституционният съд

РЕШИ:

1. Отхвърля искането на главния прокурор за обявяването на противоконституционност на следните разпоредби от Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс /ДВ, бр. 92 от 2002 г./: § 2, с който се изменя чл. 26, ал. 6 в частта “както и за престъпления, извършени преди внасянето на обвинителния акт, но невключени в него”; § 39, т.2, с който се изменя алинея 2 на чл. 193 в частта “или невменяем”; § 44, с който се допълва алинея 2 на чл. 206 в частта “както и когато вещта принадлежи на дееца, но е обременена със залог”; § 49, с който се създава нова алинея 3 на чл. 217 ; § 82, с който се създава нова алинея 2 на чл. 343 ; § 83, с който се създава алинея 2 на чл. 343а ; § 90 от преходните разпоредби.

2. Отхвърля искането за установяване несъответствие с чл. 6, т.1 и 2 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи на следните разпоредби от Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс /ДВ, бр. 92 от 2002 г./: § 2, с който се изменя чл. 26, ал. 6 в частта “както и за престъпления, извършени преди внасянето на обвинителния акт, но невключени в него”; § 49, с който се създава нова алинея 3 на чл. 217 ; § 82 , с който се създава нова алинея 2 на чл. 343 и § 83 , с който се създава алинея 2 на чл. 343а.

3. Прекратява производството по делото в частта за обявяване противоконституционност на § 6, т.5 Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс /ДВ, бр. 92 от 2002 г./.

Председател:

Неделчо Беров